

bens, est actus elicitus a religione, et habet speciem moralem virtutis effective productam a religione; res autem, quæ exhibetur in cultum Dei per talem actum, verbi gratia res, quæ est sacrificata, est materia circa quam talis actus; et quia importat subjectionem corporalem dicitur esse signum spiritualis subjectionis; et sic distinguitur actus elicitus exterior a materia, et objecto, circa quod versatur. Et quando D. Thomas dicit in quæstione xx citata primæ secundæ, quod actus exterior est objectum voluntatis, et actus interioris, non loquitur de actu exteriori ut actio, et exhibitio activa est in executione, et elicentia, quin potius in hoc sensu expresse dicit actum exteriorem esse effectum voluntatis, et sequi voluntatem: sed loquitur de actu exteriori, ut includit materiam, seu objectum suum, quod mediante actu exteriori attingitur a voluntate, et actu interiori. Verbi gratia furari, et occidere non sunt objectum voluntatis solum in quantum actus sunt quoad exercitium, et elicentiam, sic enim sunt effectus voluntatis; sed ut per illos attingitur materia, et objectum furti, vel occisionis: et hunc sensum expressit ipse doctor sanctus in loco citato in tertio sententiarum, art. 1, quæstiunc. 1 ad secundum dicens: « Quod licet virtus habeat quod sit virtus ex actu interiori, tamen quod sit determinata virtus habet ex actu exteriori, quia nostra electio determinatur per actum exteriorem, qui elicitur, secundum quem attingit virtus propriam materiam, vel objectum ex quo specificatur actus, vel habitus. »

XV. Si ergo per exteriorem actum, ut dicit D. Thomas attingitur materia, et objectum specificans, ipse actus exterior non est materia, et objectum interioris, in quantum actio est in exercitio, sed ut includit

objectum, et materiam suam conformem, vel difformem rationi, a quo specificatur actus. Et ideo bonitas, vel malitia ex objecto prius invenitur in actu exteriori, quam in voluntate quantum ad apprehensionem rationis quæ talem actum faciendum proponit voluntati in eliciendo actum, et exequendo. Actus exterior, verbi gratia furti accipit suam speciem a voluntate effective; objective vero a suo objecto, vel materia, ut difformi, vel conformi rationi. Similiter ergo actus exterior religionis effective, et elicitive habet speciem suam a religione interiori; objective vero a materia debita, et oblata in cultum Dei. Ex quo fit, quod multi ex illis affectibus interioris numerati a Suarez ut propositum, desiderium, et amor colendi Deum, non sint perfecti actus religionis, sed inchoative, quia non sunt formalis redditio, et exhibitio cultus sive in materia corporali, sive spirituali, sed origo, et inchoatio reddendi.

XVI. Colligitur secundo contra Suarez, quomodo cultus possit esse actus elicitus a religione; cultus enim est idem quod obsequium, et ut diximus ex D. Thoma licet obsequium ut exhibitum sit materia religionis, tamen exhibitio est ejus actus: et ita cultus sumptus pro exhibitione activa est actus elicitus religionis. Dicere autem quod est imperatus, quia fit mediante actu interiori, improprium est. Licet enim actus exterior quantum ad emanationem, et efficientiam dicatur mediatum, et secundarium; quantum ad speciem tamen moralem dicitur immediate elici a virtute, ut ipse sanctus doctor dixit supra articulo primo ad primum, quia scilicet non habet aliam speciem quam illius virtutis. Ut ergo actus sit imperatus non sufficit esse mediatum quomodocumque, sed

quantum ad speciem; quando videlicet ab imperante solum habet ordinationem ad aliquem finem, speciem vero ab alio principio. Et ex hoc explicabis D. Thomam quando in II, dist. xxv, quæst. 1, art. II ait, quod motus corporalis est ab appetitu, ut imperat motum, et a virtute affixa corpori ut ab exequenti. Non enim negat, quin aliquando actus corporalis possit esse elicitus a voluntate quantum ad speciem moralem, quam illi præbet effective; licet non quantum ad rationem corporeitatis, et naturalitatis, quam habet; quantum ad hoc enim non elicitur immediate a voluntate. Quomodo vero dividantur actus interiores, et exteriores religionis, dicemus in initio sequentis quæstionis, et similiter quomodo in aliqua virtute distinguantur actus et effectus, qui non sunt actus, dicemus in articulo quarto sequentis quæstionis.

ARTICULUS VIII.

Utrum religio sit idem sanctitati?

I. Proponit S. Thomas hunc articulum occasione doctrinæ traditæ supra, quæst. lxxx, art. 1; ibi enim in quarto argumento numerando partes principales justitiæ, quas ponit Andronicus, ponit inter illas eusebiam, et sanctitatem, cui argumento satisfaciens D. Thomas et admittens enumerationem positam ab illo auctore, inquit, quod: « Eusebia dicitur quasi bonus cultus; unde est idem quod religio. Et ad idem reducitur sanctitas, ut postea dicitur, » addit sanctus doctor. Quod ergo ibi promisit agere de sanctitate hic adimplet, quia non loquitur de sanctitate supernaturali, quæ fit per infusionem gratiæ, sed de sancti-

tate, quæ est virtus observandi ea, quæ sunt justa apud Deum; de hac enim loquebatur Andronicus, qui supernaturalem non agnovit. Et in ipsis supernaturalibus aliud est sanctitas gratiæ, aliud sanctitas cultus supernaturalis pertinens ad religionem infusam sicut sanctitas cultus naturalis pertinet ad acquisitam. De sanctitate ergo quoad observantiam divini cultus, et de qua loquebatur Andronicus præsens articulus procedit.

II. Ex articulo elicio quatuor conclusiones. Prima: Sanctitas ex etymologia nominis duo importat, scilicet munditiam, et firmitatem. Secunda conclusio: Sanctitas in homine dicitur per quam mens hominis seipsam, et suos actus applicat Deo. Tertia conclusio: Sanctitas non differt a religione secundum essentiam; sed solum ratione. Quarta in solutione ad primum: Sanctitas secundum essentiam est virtus specialis, et secundum imperium generalis ad omnes actus virtutum. Principalem conclusionem, quæ est tertia probat S. Thomas. Primo in argumento Sed contra, ex illo Luc. 1: *Serviamus illi in sanctitate, et justitia*. Sed servire Deo pertinet ad religionem, ut dictum est supra ad primum ad tertium, ergo religio est idem sanctitati. Sed in probatione statim se offert palmarius defectus. Nam pari modo posset inferre S. Thomas in consequenti: Ergo religio est idem justitiæ, nam in illa auctoritate utrumque dicitur: *Serviamus illi in sanctitate, et justitia*: ergo si ex hoc licet inferre quod religio est idem sanctitati, licebit etiam inferre, quod est idem justitiæ. Deinde, quia servire Deo in sanctitate, et justitia potest intelligi quod serviamus illi in sanctitate tamquam materia cultus, vel tamquam dispositio, qua disponitur animus ad bene serviendum

Deo. Unde ergo constat, quod servire in sanctitate sit idem quod servire in religione, qui est habitus efficiens servitatem Dei: præsertim cum justitia qua servimus Deo, non sit ipsa virtus religionis serviens, sed materia, vel dispositio recta ad serviendum.

III. Nihilominus probatio S. Thomæ ut efficax defendenda est, advertendo solum formalitatem, et proprietatem loquendi Scripturæ. Non enim accipi debet *ly* justitia pro justitia, quæ est virtus specialis distincta a religione et sanctitate, sed de justitia ad Deum; dicit enim: *In sanctitate, et justitia coram ipso.* Justitia autem coram Deo debet sumi pro justo erga Deum, et hoc justum ad religionem, et sanctitatem pertinet, quia ut dicit Andronicus citatus in primo argumento hujus articuli: « Sanctitas est faciens servantes ea, quæ ad Deum sunt justa: » et idem dicit D. Thomas lect. 1, ad Roman. XII, quod sanctitas servat ea, quæ ad Deum sunt justa. Vel si in alia explicatione justitia sumatur pro justitia, quæ est circa homines, ut videtur velle D. Thomas in catena supra, capite primo Lucæ, non sumitur pro justitia præcise, sed ut fit coram Deo, quod est justitia imperata, et perfecta a sanctitate, et religione, quia solum ut imperatur a sanctitate fit ad hoc, ut placeat Deo, non hominibus quod est servire [in justitia coram Deo. Et quocumque modo ex his duobus accipiatur probatio S. Thomæ optime currit. Nam si justitia accipiatur ibi pro justitia erga Deum, seu observatione justitiam ad Deum, est idem quod sanctitas. Et sic in consequentia potest optime inferri, quod religio est idem per essentiam cum justitia ista, sicut et cum sanctitate, quia talis justitia, et sanctitas idem sunt, et solum differunt sicut definitio, et definitum, quasi sit sensus in sanctitate, qua

est justitia coram ipso: si vero sumatur ibi *ly* justitia pro justitia erga homines, quæ tamen imperatur a sanctitate, sic servire Deo in justitia religionis est idem cum justitia quantum ad imperium, et perfectionem, non tamen per essentiam, sed cum sanctitate religio est idem per essentiam, quia religio, et sanctitas est illa, quæ perficit, et imperat tali justitiæ, et sic est idem cum religione per essentiam, et cum justitia per imperium.

IV. Ad secundum dicitur, quod servire Deo in sanctitate, *ly* in sanctitate non potest ibi sumi nisi in vi causæ efficientis ipsum servitium, et obsequium Dei, quia ut constabit ex dicendis sanctitas est per quam homo applicat mentem suam Deo firmiter, et munde; quæ applicatio non nisi efficienter se habet ad obsequium Dei. Ex significatione ergo sanctitatis explicanda in corpore articuli hoc præsupponit D. Thomas, et hoc ipsum facit justitia si accipiatur pro justitia erga Deum: non autem id facit justitia erga homines. Et ideo aliter se habet sanctitas ad servitium Dei et aliter justitia, quæ est erga homines.

QUOMODO SANCTITAS IMPORTET MUNDITIAM, ET FIRMITATEM.

V. Circa primam conclusionem nil quoad etymologiam sanctitatis hic scribendum occurrit, qui voluerit consulte magistrum Torres supra hunc articulum erudite disserentem de isto puncto. Illud solum restat explicare, quid sint illa duo, quæ importat sanctitas. Dicit enim conclusio D. Thomæ, quod importat duo, scilicet munditiam, et firmitatem. Explicare ergo oportet, quid sint, et in quo consistant ista duo, an videlicet sint actus, vel habitus, vel

modi ex quibus sanctitas coalescit. Et quidem magister Torres citato numero XIII videtur velle, quod munditia sit aliquid prærequisitum, et antecedens ad sanctitatem, ut quædam dispositio. Cum enim sanctitas applicet mentem Deo, non debet applicare illam nisi mundam, et puram. Et ita puritas præsupponitur ad sanctitatem, et est effectus quidam relictus ex omnibus virtutibus, quia cum virtutes habeant depurare, et ordinare affectus nostros, et passiones, tunc dicitur esse munda, quando non est affecta rebus inordinatis: inquinatio enim mentis affectus ejus est ad inferiora, et immundiora, ex quorum amore inordinato coinquinari dicitur, juxta illud Osee IX: *Facti sunt abominabiles sicut ea, quæ dilexerunt.* Talem ergo munditiam, et puritatem supponit sanctitas, et tunc applicat, et refert ad Deum mentem mundam; quæ munditia dicitur effectus, seu dispositio quædam relicta ex virtutibus, quia ex eo quod depurantur affectiones ab inordinatis rebus, relinquitur mens sic disposita, sed seu habens hunc effectum, et dispositionem, quod est esse puram.

VI. Cæterum hoc amplius oportet explicare. Est enim notanda solutio ad secundum hujus articuli, ubi ait S. Thomas, quod temperantia munditiam quidem operatur, non tamen ita quod habeat rationem sanctitatis, nisi referatur in Deum sicut etiam dicit Augustinus quod, virginitas, non quia virginitas, sed quia Deo dicata est, honoratur. Ex quo colligimus, quod munditia, ut ad sanctitatem pertinet, pendet ex duobus, scilicet a virtute operante munditiam, quæ est temperantia, et cæteræ virtutes, licet per antonomasiam attribuatür temperantiæ, et pendet ab eo a quo talis munditia refertur in Deum. Et sic munditia quantum ad ista duo, scilicet, ut

munditia relata in Deum, pertinet ad sanctitatem: et pro illa parte, qua est munditia præcise, non habet aliud, quam repellere immunda, et impura. Et ita repellere affectiones immundas pertinet ad omnes virtutes, et speciali modo ad temperantiam, ut probatum est, et prout sic puritas non est habitus operativus, aut actus, sed dispositio quædam tamquam effectus relictus ex ordinatione virtutum, quia munditia ista pertinet ad pulchritudinem spiritualem animæ, quæ importat debitam proportionem affectionum secundum rationis claritatem: et talis pulchritudo est effectus honestatis generaliter acceptæ, quæ est conditio omnium virtutum, ut docuit S. Thomas infra quæstione CXLV, articulo I et II, præsertim ad secundum. Pulchritudo autem non est dispositio operativa, sicut patet in pulchritudine corporali, ut dicit S. Thomas 1-2, quæstione L, art. I. Pro illa vero parte, qua munditia refertur, et applicatur ad Deum, sic non est effectus omnium virtutum, neque antecedit sanctitatem, sed est effectus sanctitatis. Itaque puritas, seu munditia prout dicit recessum ab impuritate, et depurationem ab affectibus inordinatis, pertinet ad alias virtutes ordinantes istos affectus; prout vero dicit accessum ad terminum totius puritatis, qui est Deus, per subjectionem, et obsequium ejus, sic pertinet ad sanctitatem, et ex hoc magis purificatur mens hominis, sicut nobilitatur quis ex eo, quod serviat regi. Et ita ista puritas est effectus sanctitatis, sicut dispositio quædam relicta ex conjunctione servientis cum suo superiori. Non ergo munditia, quam importat sanctitas est omnino præsupposita ab ipsa, sed etiam principaliter effecta ab ipsa.

VII. Circa firmitatem, quam sanctitas importat, advertit magister

Torres, quod illa neque est conditio generalis omnium virtutum (si quidem omnis virtus firmitatem habet in eo, quod non cedit suo contrario, de quo D. Thomas 1-2, quæstione LXI, articul. III,) neque est particularis illa conditio virtutis fortitudinis, qua firmatur animus contra timores; aut est virtus specialis secundaria, et potentialis fortitudinis, quæ dicitur firmitas, seu perseverantia, de qua D. Thomas infra, quæst. cxxxii, art. II: sed firmitas sanctitatis, inquit magister Torres, est firmitas operis, quo quis se dedicat Deo, et ita est actus quidam sanctitatis: potest ergo dici firmitas depurationis resultans ex applicatione activa, et positiva mentis ad obsequium Dei. Cæterum hoc ultimum explicatione indiget. In his enim, quæ applicantur Deo per sanctitatem, duplex firmitas consideratur. Una ex parte subjecti, scilicet, quod subjectum maneat firmiter applicatum, et ligatum Deo: alia ex parte objecti, scilicet, quod applicetur ei, quod est omnino immobile, et firmum, licet ex parte subjecti possit deficere. Applicatio ergo mentis, vel alterius rei ad obsequium divinum est actus sanctitatis, sed non semper importat firmitatem ex parte subjecti, nisi quando per modum consecrationis, vel promissionis res aliqua depuratur, et applicatur Deo, tunc non taliter firmatur subjectum firmitate morali obligationis, quod non potest retrocedere, nec desistere ab illa applicatione sine peccato; sicut quando quis per votum se obligat, sive tantum promittendo, sive etiam tradendo. Et similiter quando aliqua vestis, aut vas consecratur cultui divino, tunc enim non licet in profanos usus convertere, quia per consecrationem ligatur Deo. At vero ut sanctitatis actus sit firmus, non requiritur ista obligatio ex parte

subjecti, sed sufficit firmitas ex parte objecti, scilicet Dei, ad quem tendit applicatio sanctitatis. Et ita D. Thomas in præsentis articulo octavo, in medio corporis dixit, quod: « Firmitas exigitur ad hoc, quod mens applicetur Deo. Applicatur enim, inquit, sicut ultimo fini, et primo principio. Hujusmodi autem oportet maxime immobilia esse, » ubi S. Thomas probat firmitatem applicationis ex firmitate, et immobilitate primi principii, et ultimi finis. Hæc autem immobilitas tenet se ex parte objecti cui mens applicatur: ergo firmitas sanctitatis ex parte objecti sumitur. Et quia actus sanctitatis tendit ad tale objectum, de se petit illam firmitatem; licet ex parte subjecti non semper eam habeat. Sicut de charitate cujus exemplum affert hic S. Thomas constat, quod quantum est ex se firma est, eo quod unit nos Deo, licet ex parte liberi arbitrii possit deficere, ut optime explicat ipse sanctus doctor ad Rom. VIII, lect. VII in fine.

VIII. Et hinc colliges quare firmitas sanctitatis quando non est firmata voto, vel consecratione, non inducit ejus fractio peccatum mortale, sed ad summum veniale; in quo tamen valde torquetur magister Torres. Sed ejus ratio facile ex dictis constat, quia scilicet tunc non importat obligationem ex parte subjecti, sed salvatur firmitas sanctitatis per hoc, quod habeat firmitatem ex parte objecti, cui se applicat, et ex ordine ad illud, ut ex D. Thoma ostendimus; non tamen necessario requirit litigationem, et firmitatem ex parte subjecti ad permanendum in tali applicatione, ut patet in his, qui ex devotione, aut bono proposito aliquod opus sanctum faciunt: desistere enim ab illo si alias non est præceptum, aut in voto, non est mortale. Et sic patet quid sit firmitas, quam sanctitas

exigit. Est enim substantialiter ipsa applicatio ad obsequium Dei, ut statim explicabitur; et eo ipso quo est ad Deum, habet firmitatem ex parte objecti. Et sic ista applicatio est sancta, id est, firma ratione objecti; aliquando vero, sed non semper, importat firmitatem ex parte subjecti, quod non est aliud, quam obligatio orta ex consecratione, vel deputatione, aut voto, ut res sit firmiter ligata Deo.

IN QUO CONSISTAT SANCTITAS.

IX. Circa secundam, et tertiam conclusionem, tria advertenda sunt ad ejus exactam intelligentiam. Primo, cur sanctitas consistat in applicatione ad Deum, quod, ut radicitus intelligatur advertit, quod sanctitas reperitur in Deo, et in hominibus; et utrobique importat illas duas condiciones a D. Thoma explicatas, scilicet munditiam, et firmitatem; sed in hominibus per modum applicationis, in Deo autem non. Et quod sanctitas in Deo importet solum illas duas rationes aperte colligitur ex Scriptura, ubi explicatur ratio cur Deus dicatur summe sanctus I Regum II: *Non est sanctus, ut est Dominus, neque enim est alius extra te; et non est fortis sicut Deus noster.* Ubi in illis verbis *neque enim est alius extra te*, redditur proprie, et per se ratio, cur Deus sit sanctus, scilicet: *Quia non est alius extra illum, neque fortis sicut ille*, quia in Deo ipsum esse dicit purissimam actualitatem, quia esse est actualitas omnis formæ, ut ostendit S. Thomas I part. quæst. IV, art. I ad tertium. Et in Deo ista actualitas est summa, quia ratione illius est expers omnis potentialitatis et imperfectionis. Et ideo pro ratione sanctitatis in Deo quantum ad

puritatem, et munditiam dicitur, quod non est alius extra te, id est, non est aliquid, quod sit simpliciter et habeat esse plenum, et purum ab omni potentialitate sicut Deus. Similiter quia est fortis super omnia, propter omnipotentiam, et immutabilitatem suam, habet summam firmitatem. Si ergo pro ratione, causaque sanctitatis in Deo solum assignatur esse purissimum, secundum quod non est aliud extra Deum; et firmitas summa, quia est fortis super omnia, sanctitas in Deo non importat nisi illas duas condiciones.

X. Ut autem sanctitas derivetur ad homines quantum ad istas condiciones, oportet quod homo id habeat per sui applicationem ad Deum, quia in nulla creatura est summa puritas, sed admixta imperfectioni. Unde ex conversione ad creaturas tantum potius homo fit peccator, et abominabilis. Et ita ut mens reddatur pura et sancta, oportet quod applicetur ad purum, quod non est creatura, sed Deus, per cujus spiritum homo mundatur, juxta illud Isa. IV: *Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus, in spiritu judicii, et spiritu ardoris.* Similiter etiam in nulla creatura redditur homo stabilis et firmus, quia omnis creatura instabilis est, sed solum in Deo firmatur, juxta illud Psalmi XVII: *Dominus firmamentum meum.* Unde pulchre dicit Augustinus IV confessionum, cap. XI: « Ibi est locus quietis imperturbabilis, ubi non deseritur amor, si ipse non deserat; ibi fige mansionem tuam, ibi commenda quidquid inde habet anima mea saltem fatigata fallaciis: » et infra: « Fluxa tua non te deponent, quo descendunt, sed stabunt tecum, ac permanentem ad semper stantem et permanentem Deum. » Optime ergo demonstratur ex ipsis condi-